

بررسی و مطالعه نقوش و کتیبه‌های اشکانی موزه رشت

آمنه بیشه کلایی

دانشجوی دکتری رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاداسلامی، تهران، ایران

دکتر فرح زاهدی (نویسنده مسئول)

استادیار فرهنگ و زبان‌های باستانی، عضو هیات علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

zahediut@gmail.com

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۹/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۱۵)

چکیده

دانش سکه‌شناسی به عنوان یکی از علوم میان رشته‌ای نقش مهمی در بازشناسی تاریخ و فرهنگ ملت‌ها دارد. از ادوار مختلف تاریخی ایران به خصوص دوره شاهنشاهی اشکانی سکه‌های متعدد در موزه‌ها و مجموعه‌های داخلی و خارجی بر جای مانده که بررسی نقوش، کتیبه‌ها و سایر علائم آنها در کنار سایر اسناد مکتوب این دوران کمک شایانی به بازشناسی اوضاع اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن زمان می‌نماید. در مخازن و ویتترین موزه‌های ایران با انواع سکه‌ها از زمان‌های قدیم تا معاصر آشنا می‌شویم که سکه‌های اشکانی نیز به فراوانی در بین آنها وجود دارد، همچنین در بین این سکه‌ها گاهی هم سکه‌های جعلی دیده می‌شود. موزه رشت در شمال ایران از جمله موزه‌هایی است که در آنجا سکه‌های اشکانی موجود می‌باشد و تاکنون به این سکه‌ها توجه شایانی نشده است. در پژوهش حاضر طی بازدید از این موزه‌ها نخست این سکه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته، سپس با روش جمع‌آوری اطلاعات از مجموعه‌های مختلف و مطالعات کتابخانه‌ای به شرح و توصیف نقوش هر یک از این سکه‌ها پرداخته شد تا بدین ترتیب طی طبقه‌بندی دقیق این سکه‌ها اطلاعات کامل‌تری در اختیار بازدیدکنندگان و سایر پژوهشگران قرار بگیرد.

واژگان کلیدی: اشکانیان، سکه، موزه، رشت، نقوش

مقدمه

در میان سلسله‌های ایرانی پیش از اسلام دارد اما به دلایلی چند همچون رواج سنت شفایی، نگارش بر مصالح کم دوام و کاوشهای اندک باستان شناسی، منابع ایرانی از این دوره، اندک است. در نبود مدارک مکتوب، کارکرد چندگانه سکه‌ها را نمی‌توان نادیده گرفت، سکه‌ها گذشته از وسیله تبادل، ابزاری تبلیغاتی برای نشر افکار و فرهنگ در گستره وسیعی بودند و در بازسازی رویدادهای تاریخی، اقتصادی، هنری و مذهبی نقش اساسی دارند. با رونق کشف سکه‌های اشکانی در کاوش‌های علمی ایران و کشورهای همسایه تا حدود قابل ملاحظه‌ای خلع کمبود مدارک لازم از این دوره در حال جبران است. در این میان بخش زیادی از این سکه‌ها در مجموعه‌ها و موزه‌های مختلف ایران نگهداری می‌شود که بسیاری از این سکه‌ها تاکنون مورد مطالعه و طبقه‌بندی قرار نگرفته است. در موزه مردم شناسی و باستان شناسی شهرستان رشت در استان گیلان در میان سکه‌های متعدد این موزه، تعداد ۲۴ عدد از سکه‌های پادشاهان اشکانی به چشم می‌خورد که در این پژوهش به معرفی و توصیف هر یک از این سکه‌ها پرداخته خواهد شد.

در پژوهش حاضر ضمن بازدید از سکه‌های اشکانی این موزه تلاش شده است بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و با استفاده از منابع معتبر در این زمینه به معرفی و توصیف نقوش هر یک از این سکه‌ها پرداخته شود.

مشخصات کلی نقوش و نماد سکه‌های اشکانی

سکه‌های اشکانی نقوش پر تعداد و متنوعی دارند و نشانگر چهره، پوشش، آرایش، تاج و زیورات پادشاهان و بسیاری از مدعیان پادشاهی و برخی صاحب منسبان پارتی همچون شاهزاده پاکر و ملکه

پرنی‌ها که طایفه‌ای از قوم داهه سکایی تبار و در امتداد مرز شمالی ایران تا دریای خزر/ مازندران می‌زیستند با چیرگی بر استان پارت و ورکانه / گرگان - به یونانی هورکانیه، سلسله جدید اشکانی مشهور به پارتی را پایه گذاری کردند (شکوری فر و نصراله‌زاده، ۱۳۹۵، ص ۲۲). ارشک (۲۱۱-۲۴۷ ق.م) با شکست دادن آندراگورس ساتراپ پارت (؟-۲۴۷ ق.م) و هیرکانیان بنیان حکومتی را گذاشت که تا زمان مهرداد اول (۳۸-۱۷۱ ق.م) چندان نقش مهمی را در تاریخ ایران ایفا نمی‌کرد (Bivar, 1983: 29). ارشک اول (۲۱۱ تا ۲۴۷ ق.م) که خود را در سکه‌هایش خود مختار معرفی می‌کرد موفق شد به سال ۲۳۸ پیش از میلاد مسیح با کنار زدن آندراگوراس در پارت (نسا) به عنوان پادشاه اشکانیان تاج گذاری کند و روز یکم ماه دیوس سال ۲۴۷ پیش از میلاد را به عنوان آغاز استقلال پارت از سلوکیان به عنوان مبدأ تاریخ اشکانیان برگزیند (غلامی، ۱۳۹۲، ص ۲۰۵). دوران اعتلای دولت کوچک پارت و تبدیل آن به شاهنشاهی اشکانی با روی کار آمدن اشک ششم مهرداد اول (۱۷۱ تا ۱۳۲ ق.م)، پسر فریپات آغاز شد. وظیفه تجدید حیات اشکانیان در سال‌های بعد از مرگ مهرداد اول به دوش مهرداد دوم (۹۱ تا ۱۲۳ ق.م) قرار گرفت. مهرداد در غرب با شکست دودمان هوسپایوسینس، قدرت این دولت را به حکام دست نشانده شاهنشاهی اشکانی تنزل داد. سکه‌های برنجی هوسپایوسینس با تصویر و القاب مهرداد گواه این رخداد است (ولسکی، ۱۳۸۴، ص ۸۳). سرانجام اردشیر اول (Göbl, 1971) بنیان گذار سلسله ساسانی حکمرانی نزدیک به پنج قرن اشکانیان را به پایان رساند سلسله اشکانی (حدود ۲۴۷ ق.م الی ۲۲۴ م). دیرترین شاهنشاهی را

سکه‌های این دوران آرایه‌هایی چون گوزن و غزال بر سکه‌ها آشکار می‌شود. اضافه شدن این آرایه‌ها به سکه‌های این دوره که متأثر از سبک جانورنگاری هنر سکایی بود بیانگر فاصله گرفتن پادشاهان اشکانی از سبک‌های یونانی می‌باشد (Assar, 2006:56).

یکی دیگر از نقوشی که در سکه‌های این دوره مشاهده می‌شود تصویر پرنده (شاهین) است. نقش شاهین/پرنده که حلقه پادشاهی را به منقار گرفته و به سوی شاه می‌برد بارها در سکه‌ها دیده می‌شود و یا در برخی دیگر از آرایه‌های گردنبند شاه است (ملکزاده بیانی، ۱۳۸۱، ۹۴-۹۳). پرنده صورتی از خورنه (Xvarənah) فره می‌باشد که یک تجلی اش مرغ وارغنه (Vārəgna) است و در اوستا شرحش آمده و یا نمادی از ایزد ورثرغنه (Vərəθrarna) ایزد پیروزی است (Curtis, 2007: 423-424).

سکه‌های این دوران از جنس نقره، مفرغ و مس است. سکه نقره درهم نامیده می‌شد که واحد بزرگتر آن چهار درهم و واحدهای کوچکتر اَبول بودند. رایج‌ترین پول این دوره درهم بود که در ضربخانه‌های سراسر کشور ضرب می‌شد. اشکانیان سکه زرین نداشتند (De Morgan, 1923: 137). جعفری دهقی (۱۳۹۱، ص ۲۴) و گوبل (۱۳۹۱، ص ۱۰۹) نیز با اطمینان بیان نموده‌اند که اشکانیان هرگز اقدام به ضرب سکه زر نکرده‌اند. سکه‌های زرین منتسب به آن‌ها یا سکه‌های تقلیدی اقوام کوچ‌نشین هم‌زمان (اولبریخت، ۱۳۹۲، ص ۱۸) یا سکه‌های جعلی و امروزی هستند. فابریسیو سینیزی سکه‌های زرین ونون یکم را که در جریان کنفرانس جهانی سکه‌شناسی در بروکسل معرفی شدند، جعلی دانست (Sinisi, 2011: 276).

در دوره اشکانیان برای اولین بار در ایران شاهد حک کردن نام ضربخانه بر روی مسکوکات هستیم که

موزا هستند. با مطالعه این آثار می‌توان از نقش اجتماعی و سیاسی این افراد در جامعه و هرم حکومتی دولت اشکانی اطلاعات مهمی کسب کرد. نقوش سکه‌های اشکانی فقط به مسائل درباری محدود نیست و با نمادهای مختلفی که بر پشت و روی آنها (به خصوص سکه‌های برنزی) دیده می‌شود، از ادیان، مذاهب و اعتقاداتی حکایت دارد که در جای جای ایران عصر اشکانی رواج داشت و از شهری به شهر دیگر به واسطه فرهنگ مختلف و ضربخانه‌های متعدد دارای تفاوت‌های بسیار چشمگیری بود. از تصویر خدایان محافظ هر شهر گرفته تا حیوانات و گیاهان مقدس در هر منطقه، شاهد تفاوت‌های چشمگیری از شرق تا غرب کشور هستیم.

بر روی سکه‌ها تصویر واقعی فرمانروای اشکانی در حالی که به سمت چپ می‌نگرند، نقش گردیده است اما به ندرت سکه‌هایی از شاهان اولیه اشکانی به دست آمده که صورت فرمانروا در جهت سمت راست تصویر حک شده است. گاهی نیز چهره شهریار اشکانی به صورت تمام رخ در روی سکه نقش گردیده است مهمترین نکاتی که باید در ابتدا به آنها توجه کرد عبارت اند از کلاه، تاج، گردنبند و بعضی از علائمی از قبیل ماه و ستاره که در پشت یا جلوی تصویر شاه دیده می‌شود (سرفراز و آورزمانی، ۱۳۸۵ ص ۳۲). بر پشت سکه‌ها کمانداری بر چهارپایه نشسته است که با اندک تغییراتی نشان اصلی همه درهم‌ها باقی می‌ماند (Sellwood, 1976:3). نقش کمان و کماندار از نخستین سکه‌های ضرب شده، همواره یکی از عناصر اساسی درهم‌هاست، گمان می‌رود بازنمایی ارشک یکم، بنیانگذار سلسله می‌باشد که به سبب بزرگداشت نام و خاطره وی، تا پایان دوره باقی می‌ماند. (سرفراز و آورزمانی، ۱۳۸۰، ص ۲۸). همچنین در برخی از

سلوکی‌ها بر ایران موجب رواج زبان و خط یونانی گردید. در نتیجه، استفاده از زبان و خط یونانی که دستگاه اداری و تجاری بر پایه‌ی آن استوار بود، در میان ساکنین شهرها رواج یافت (ملکزاده بیانی ۱۳۸۱، ص ۴۴). از حدود نیمه‌ی دوم قرن اول پیش از میلاد، زبان پارسی و خط آن که از آرامی اقتباس شده بود، جای آن را گرفت (تفضلی، ۱۳۷۵، ص ۷۵). همچنین، تا میانه‌ی سده‌ی یکم میلادی از خط و زبان یونانی برای نوشتن روی سکه‌های اشکانی استفاده می‌شد که با آغاز نخستین سده‌ی میلادی نوشتار و زبان یونانی از مرکز توجه خارج گشت و با بر تخت‌نشینی بلاش یکم، نوشته‌های یونانی ناخوانا شدو برای نخستین بار نوشته‌های سکه‌ها به زبان و خط اشکانی نگاشته شدند (ولسکی ۱۳۸۴، ص ۸۲). از ویژگی‌های دیگر این سکه‌ها حک شدن القاب گوناگون بر روی آنها می‌باشد. همچنین القاب و عناوین شاهان بصورت عادل، نیکوکار و دوستدار پدر و غیره دیده می‌شود که اغلب از سلوکیان اقتباس شده است. القاب شاهی مهمترین نوشته سکه‌ها هستند، به طور مثال نوشته سکه ارشک یکم به یونانی به معنای «ارشک خودمختار یا ارشک مستقل» شاید تاکید بر کسب قدرت او بر پایه فتوحات فردی باشد (Olbrycht, 2011: 240).

می‌تواند راهگشای مسائل اقتصادی، سیاسی و و جغرافیایی آنها باشد. اشکانیان عمدتاً علامت ضربخانه شهری را که سکه در آن ضرب می‌شد بر پشت سکه درج می‌کردند. این علامت در درهم‌ها معمولاً در زیر کمان ارشک دیده می‌شود (خادمی ندوشن، ۱۳۸۵، ص ۵۹).

از دوران اشکانی ۲۱ ضربخانه در نقاط مختلف ایران از ادسا در غرب تا هرات در شرق و از تامبروکس در شمال تا شوش در جنوب شناسایی شده است که اغلب آنان از گذشته به خصوص دوره سلوکی به جا مانده بودند و به کار خود ادامه می‌دادند. بعضی از این ضربخانه‌ها مثل سلوکیه فقط مخصوص چهار درهمی‌ها بود و برخی دیگر مثل اکباتان (همدان) مخصوص یک درهمی‌ها بودند. نخستین سکه‌های اشکانی که به طور یقین دارای علامت ضربخانه هستند، درهم‌های ارشک اول هستند که به ضربخانه میتراوات کرت تعلق دارند (غلامی، ۱۳۹۲، ص ۳۷). همچنین سکه‌های اشکانی دارای علائمی تحت عنوان " مونوگرام " هستند.

در کنار نقوش متعددی که بر روی سکه‌های اشکانی مشاهده می‌شود نوشته و القاب‌هایی نیز وجود دارد که بررسی آنها از جنبه‌های گوناگون حائز اهمیت است. سلطه‌ی اسکندر (= الکساندر) مقدونی و سپس

^۱ - مونوگرام نمادی است که از همپوشانی و سرهم کردن چند حروف ساخته شده است برای آگاهی بیشتر در زمینه این مونوگرام‌ها رک به : (افتخاری، ۱۳۹۶، صص ۲-۴).

سکه‌های اشکانی موزه رشت:

شماره اموال: ۷۰۹۵ گودرز یکم (۹۸-۸۷ پ. م.)

توصیف روی سکه: نیم رخ رو به چپ گودرز یکم با ریش در حالی که دیهیم (نوار ساده‌ای که فقط مو را جمع کرده و در پشت سر گره می‌خورد.) و تیاری آراسته به ستاره بر سر و گردن‌بند مارپیچ بر گردن دارد، در پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: تصویر سر سلسله اشکانیان، ارشک کماندار با کلاه ساتراپی و بالاپوش برتن، رو به راست بر روی تخت نشسته است و پیرامون وی نوشته یونانی به چشم می‌خورد. نمایش کردن فرمانروا به

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

این اثر از درهم‌های نوع S31 گودرز اول (۹۸ تا ۸۷ ق.م) است. گودرز اول برای مدتی از طرف پدرش (مهرداد دوم) در مقام ساتراپ ساتراپی‌ها و همچنین نایب سلطنت قرار داشت (ولسکی ۱۳۸۴، ص ۱۱۰). گودرز یکم که میان سال‌های ۹۸ تا ۸۷/۸۸ پیش از میلاد مسیح شاهی می‌کرد، همزمان با سال‌های پایانی مهرداد دوم وارد بازی تخت و تاج شد. نام او همراه با لقب "شهر ب شهر ب ها" (ساتراپ ساتراپ‌ها) آمده

شماره اموال: ۱۰۹۹۸ اُرد دوم (۵۷-۳۸ پ. م.)

توصیف روی سکه: نیم رخ ارد دوم باریش در حالی که دیهیم بر سر و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد به سمت چپ می‌نگرد، پشت سر ارد ماه و مقابل او روی او ستاره و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

صورت کماندار پیشینه قدیمی‌تری نسبت به دوران اشکانی داشت. بر روی سکه‌های هخامنشی نیز شاه هخامنشی به صورت کماندار پارسی به تصویر درآمده است و اساساً کمان یکی از نشانه‌های شاهی و نماد فرمانروایی در این باستان محسوب می‌شد (ویسپوفر، ۱۳۸۸، ص ۱۰۳). به کارگیری مجدد این طرح بر روی سکه‌های اشکانی به نوعی می‌تواند بیانگر علاقه مندی و پایبندی شاهان به آداب، سنت‌های ملی و باستانی سرزمین خود باشد.

ترجمه فارسی: شاه بزرگ ارشک، پدر دوست، مظهر

خدا، یونان دوست (Ibid: 134)

است. نوشته همه سکه‌های این گونه شاه بزرگ ارشک "خودسر، پدر دوست، نامدار، یونان دوست" است و در دوره اشکانی لقب خودسر (اتوکراتور) را تنها بر سکه‌های وی و ارشک یکم دیده شده است (افتخاری ۱۳۹۶، ص ۵۱). سکه فوق در بررسی و کاوش سال ۱۳۸۱ در منطقه آق اولر تالش در غرب استان گیلان به سرپرستی آقای خلعتبری کشف شده است.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

القاب معمولی که اُرد دوم بر روی سکه‌هایش استفاده کرده عبارتند از: شاه شاهان، ارشک، نیکوکار، دادگر، مظهر خدا، دوستدار یونان. لازم به ذکر است این القاب برای دو قرن ونیم بر روی همه سکه‌های سیمین ثابت

شماره اموال: ۱۰۹۸۹ اُرد دوم (۵۷ - ۳۸ پ. م.)

توصیف روی سکه: نیم رخ اُرد دوم باریش در حالی که دیهیم بر سر و گردن بند ماریچ شیر دال بر گردن دارد، به سمت چپ می‌نگرد، پشت سر اُرد ماه و مقابل او ستاره و پیرامون سکه زنجیره مهره مشهود است.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۸۸ اُرد دوم (۵۷ - ۳۸ پ. م.)

توصیف روی سکه: نیم رخ ارد دوم باریش در حالی که دیهیم بر سر و گردن بند ماریچ شیر دال بر گردن دارد به سمت چپ می‌نگرد، پشت سر ارد ماه و مقابل او ستاره و پیرامون سکه زنجیره مهره مشهود است.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل،

مظهر خدا، یونانی دوست (Ibid:134).

باقی ماند. البته میزان خوانایی نوشته‌های سکه‌ها به نسبت زمان و محل ضرب آنها متفاوت می‌باشند (Ibid: 393).

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته، در پشت تخت، نماد اشکانی و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل،

مظهر خدا، یونان دوست (Ibid:134)

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته که پشت تخت، نماد اشکانیان می‌باشد و در پیرامون او نوشته ی یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل،

مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 134).

شماره اموال: ۱۰۹۹۷ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.).

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ فرهاد چهارم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالی که دیهیم بر سر، گردن‌بند ماریچ شیر دال بر گردن دارد و پشت سراو یک ماه و ستاره و جلوی سر او ستاره دیده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته که پشت تخت، نماد اشکانی و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

از رخدادهای مهم دوران فرهاد چهارم آمدن کنیزی از روم به نام "موزا" بود. وی حدود ۱۰ سال قبل از پیش از میلاد، فرهاد چهارم را بر آن داشت تا چهار پسر

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 161).
ارشد خود و خانواده‌هایشان را به روم بفرستد. سرانجام فرهاد در سال ۲ از میلاد به دست ملکه "موزا" به قتل رسید (کالج ۱۳۸۰، ص ۴۲).

شماره اموال: ۹۶۱۳ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.).

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

توصیف روی سکه تصویر: نیمرخ فرهاد چهارم با ریش بلند نوک تیز رو به سمت چپ در حالیکه دیهیم بر سر و گردن بند مخطط باریک با آویز گرد بر گردن دارد، پیرامون او زنجیره دیده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

با بررسی‌های انجام شده، معلوم شد که این سکه تقلبی است.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، دادگر، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 161).

شماره اموال: ۱۰۹۹۲ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.).

از اشاره منابع باستانی درباره مراسم تاجگذاری با دیهیم و اعطای آن به منزله قدرت چنین برمی آید گویا دیهیم علاوه بر نشان پادشاهی نمادی از " فره " بوده است (Olbrchyt, 1997: 53-54).

توصیف روی سکه تصویر: نیمرخ فرهاد چهارم با ریش بلند نوک تیز رو به سمت چپ در حالیکه دیهیم بر سر و گردن بند مخطط باریک با آویز گرد بر گردن دارد، پشت سر فرهاد، شاهین دیهیمی بر سرش می‌نهد و پیرامون او زنجیره دیده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سرسلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 161).

شماره اموال: ۱۱۰۰۰ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.)

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ فرهاد چهارم با ریش بلند نوک تیز رو به سمت چپ در حالیکه دیهیم بر سر و گردن بند مخطط باریک با آویز گرد بر گردن دارد، پشت سر فرهاد، شاهین دیهیمی بر سرش می‌نهد و پیرامون او زنجیره مهره دیده می‌شود.

نوشته‌ی یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته که پشت تخت، نماد اشکانی می‌باشد، در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود. پشت سکه مزین به تمثال ارشک کماندار است و القاب و عناوین یونانی پادشاه به شدت آسیب دیده است.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 161).

شماره اموال: ۱۰۹۹۳ اردوان سوم (۱۲ - ۳۹ م.)

این سکه از مجموعه سکه‌های اشکانی موزه رشت دره‌می از اردوان سوم (۹۰ تا ۸۰ میلادی) است که در دفتر اموال موزه به اشتباه، تاریخی معادل (۷۷ تا ۸۸ پ.م) برای آن در نظر گرفته شده بود و ضرب به اردوان دوم نسبت داده می‌شود. اما با بررسی انجام شده بر روی آن معلوم شد مربوط به اردان سوم می‌باشد.

و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون او زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ اردوان سوم با ریش بلند مستطیلی رو به چپ در حالیکه دیهیم بر سر

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۹۴ اردوان سوم (۱۲-۳۹ م.)

این سکه اشکانی موزه رشت دره‌می از اردوان سوم (۹۰ تا ۸۰ میلادی) است که در دفتر اموال موزه به اشتباه، تاریخی معادل (۷۷ تا ۸۸ ق.م) برای آن در نظر گرفته شده بود و ضرب آن را به اردوان دوم نسبت داده شد. در حالی که بررسی انجام شده بروی آن نشان می‌دهد این سکه هم که متعلق به اردوان سوم می‌باشد. توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ اردوان سوم با ریش بلند مستطیلی رو به چپ در حالیکه دیهیم بر سر

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۸۴ اردوان سوم (۱۲-۳۹ م.)

این سکه اشکانی موزه مورد کارشناسی دقیق قرار نگرفته بود با بررسی چهره پادشاه صاحب سکه و خواندن خطوط و نقوش آن توسط پژوهشگر، مشخص شد که سکه مورد نظر یکی از درهم‌های نوع S.63 متعلق به اردوان سوم است.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ اردوان سوم با ریش بلند مستطیلی رو به چپ در حالیکه دیهیم بر سر

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل،

مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 197).

و گردن بند ماریچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته زیر کمان علامت (A) ضربخانه اکباتان و در پیرامون او نوشته یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل،

مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 197).

و گردن بند ماریچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته زیر کمان علامت (A) ضربخانه اکباتان و در پیرامون او نوشته یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل،

مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 197).

شماره اموال: ۱۰۹۸۷: بلاش یکم (۵۱-۷۷ م.)

این سکه اشکانی موزه رشت درهمی از بلاش اول (۵۱ تا ۷۸ میلادی) است که قابل مقایسه با درهم بعدی همین مجموعه است و هر دو سکه تقریباً از یک نوع و در اکباتان ضرب شده‌اند.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش یکم با ریش بلند مستطیلی رو به چپ در حالیکه دیهیم بر سر و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته و در پیرامون سکه نوشته‌ی ناخوانای یونانی دیده می‌شود.

شماره اموال: ۱۰۹۸۶: بلاش یکم (۵۱-۷۷ م.)

این سکه اشکانی موزه رشت در کاتالوگ موزه به اشتباه به اردوان دوم نسبت داده شده بود. بعد از بررسی چهره پادشاه، مشخص شد این سکه از درهمهای نوع S70 بلاش اول (۵۱ تا ۷۸ میلادی) است.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش یکم با ریش بلند مستطیلی رو به چپ در حالیکه دیهیم بر سر و

شماره اموال: ۱۰۵۱۵: وِردان دوم (۵۵-۵۸ م.)

این سکه اشکانی موزه رشت با کم توجهی به اردوان دوم نسبت داده شده بود در حالی که در بررسی مجدد معلوم شد این درهم از نمونه‌های S69 وِردان دوم (۵۵ تا ۵۸ میلادی) است.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ وِردان دوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه دیهیم بر سر

از زمان بلاش اول خط پهلوی اشکانی برای نخستین بار بر روی سکه‌های اشکانی نگاشته می‌شود. بلاش یکم سه گونه در هم دارد. در دوران بلاش یکم عیار و خصوصیات پیکار نگاری سکه‌ها نسبت به دوره قبلی بهبود پیدا می‌کند. هنگامی که بلاش خواست تا میان سکه‌های خود و رقیبش فرق بگذارد حروف پارسی "WI" را بر سکه‌هایش ضرب کرد، و گاهی نماد خانوادگی اشکانیان را جانشین آن نمود (سلوود ۱۳۸۷، ص ۳۹۷).

گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته و در پیرامون او نوشته‌ی ناخوانای یونانی دیده می‌شود.

و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون سکه نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۸۵ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)
این سکه اشکانی موزه رشت توسط کارشناسان این موزه به بلاش اول (۵۱ تا ۷۸ میلادی) نسبت داده شده بود در حالی که با مقایسه چهره پادشاهان اشکانی بر روی مسکوکات، معلوم گردید این سکه متعلق به بلاش سوم و از نوع S78 است.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

بلاش سوم یکی از مدعیان تاج و تخت، در سال‌های پایانی سلطنت پاکوردوم بود. در زمان بلاش سوم سکه‌های زیادی ضرب می‌شد، ضرب سکه نسبتاً

شماره اموال: ۱۰۹۹۶ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)
این سکه اشکانی موزه رشت به اشتباه به بلاش ششم (۲۰۸ تا ۲۲۸ ق.م) نسبت داده شده بود که با بررسی و مطالعه انجام شده بر روی این سکه مورد نظر مشخص شد دره‌می از بلاش سوم می باشد که در اکباتان ضرب شده است.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر سر و

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 115).

سر و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون سکه نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 249).

زیاد او، می‌تواند نشان دهنده یک اقتصاد پویا باشد (نصرالله زاده و گرشاسبی ۱۳۹۵، ص ۱۵۳).

گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون سکه نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 249).

شماره اموال: ۶۴۰۵ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

سر و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون او نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 249).

این سکه اشکانی موزه به اردوان دوم و تاریخ (۸۸ تا ۷۷ پ.م) نسبت داده شده بود که از نظر نگارنده و با بررسی و مقایسه نقوش و خطوط سکه، معلوم گردید این درهم از نوع S78 و متعلق به بلاش سوم است.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۹۰ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون سکه نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر سر و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 249).

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۹۱ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون سکه نوشته‌ی یونانی دیده می‌شود.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر سر و گردن بند مارپیچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۵۶۲۳ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)
این سکه اشکانی موزه رشت در حالی به مهرداد چهارم (۱۲۹ تا ۱۴۰ میلادی) نسبت داده شده بود که شباهتی به نمونه های شناخته شده از این پادشاه ندارد در بررسی های به عمل آمده بر روی این سکه و مقایسه با سایر نمونه های بجا مانده از این پادشاه این سکه موزه رشت به بلاش سوم تعلق دارد.

توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر سر و

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۹۹۹ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)
سکه اشکانی موزه رشت با در نظر گرفتن چهره پادشاه و کتیبه متحول شده یونانی پشت سکه به اشتباه به وردان اول (۴۰ تا ۴۵ میلادی) نسبت داده شده است. در حالی که با بررسی انجام شده و مطالعه بروی تصویر پادشاه و سایر نقوش مشخص شد که این سکه هم درهم نوع S78 اکباتان متعلق به بلاش سوم است. توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه سه دیهیم بر

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، نامدار، یونان دوست (Ibid: 249).

گردن بند ماریچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می شود.
توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضراخانه اکباتان و در پیرامون S;1 نوشته - ی یونانی دیده می شود

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 249).

سر و گردن بند ماریچ بر گردن دارد و پیرامون سکه زنجیره مهره مشاهده می شود.

توصیف پشت سکه: نقش ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان روبه راست که بر تخت نشسته در زیر کمان علامت (A) ضرابخانه اکباتان و در پیرامون سکه نوشته ی یونانی دیده می شود

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 249).

شماره اموال: ۲۷۹۸ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)
توصیف روی سکه: تصویر نیمرخ بلاش سوم با ریشه متوسط رو به چپ در حالی که دیهیم و تیاری بر سر و گردن بند ماریچ بر گردن دارد پشت سر بلاش سوم علامتی شبیه مثلث پیرامون سکه زنجیره مهره دیده می‌شود.

نوشته یونانی

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ
ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

شماره اموال: ۱۰۴۵۹ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)
سکه به شماره اموال ۱۰۴۵۹ سکه جعلی اشکانی هست که در شناسنامه اموال موزه با عنوان سکه‌ای جعلی با تمثال مهرداد چهارم به ثبت رسیده که متاسفانه در تشخیص چهره پادشاه به درستی کارشناسی صورت نگرفته است. با بررسی های انجام

شماره اموال: ۱۰۹۹۵ خسرو دوم (۱۹۰-۲۰۸ م.)
توصیف روی سکه: نیم رخ خسرو دوم با ریش بلند نوک تیز رو به چپ در حالیکه دیهیم و تیاری بر سر، گردن بند مخطط بر گردن دارد و در پیرامون خسرو زنجیره مشاهده می‌شود.

تصویر پشت سکه: ارشک کماندار سر سلسله اشکانیان نشسته بر روی تخت در پیرامون آن نوشته ناخوانا یونانی مشاهده می‌شود و بالای سکه نوشته‌ی پهلوی اشکانی "Milka wrswh" خسرو ملکا" دیده می‌شود. لازم به ذکر است از خسرو دوم اشکانی از جمله پادشاهانی است که از او در تاریخ، به غیر از

توصیف پشت سکه: بلاش سوم نشسته بر تخت رو به چپ در حالی که مقابل او توخه ایستاده و رو به سمت راست، توخه با دست راست خود دیهیمی را به بلاش سوم پیشکش می‌کند، در بالای دیهیم تاریخ ANY و در پیرامون بلاش سوم نوشته یونانی مشاهده می‌شود.

ترجمه فارسی: شاه شاهان ارشک، نیکوکار، عادل، مظهر خدا، یونان دوست (Ibid: 250).

شده بر روی این سکه مشخص شد این اثر سکه جعلی طلا از بلاش سوم است، به نظر می‌رسد فرد سازنده به یکی از درهم‌های S78 ضرب اکباتان دسترسی داشته که توانسته چنین سکه‌ای بسازد.

سکه‌هایی که بدست آمده چیزی ثبت نشده است. وی تنها از روی سکه هایش شناخته شده است و درهم‌های سیمین فراوانی ضرب نموده است (افتخاری، ۱۳۹۶، ص ۱۲۸)

نتیجه گیری

اشکانیان در سال ۲۴۷ قبل از میلاد در ایران به قدرت رسیدند و پس از تسلط بر بخش وسیعی از خاورمیانه حکومت شان در سال ۲۲۴ میلادی به پایان رسید. سکه های این دوره دارای تصاویر و نقوشی است که گویای تاریخ و فرهنگ آن زمان می باشد. این سکه‌ها اطلاعات مفیدی درباره اوضاع اجتماعی، تاریخی و مذهبی آن دوره به ما می‌دهند.

پادشاهان نخست اشکانی، حضور سیاسی خود را با تصویر کمانداری بر تخت و با شعار اتوکرات یا خودمختار، اعلام کردند که این تصویر می‌تواند به صورت نمادین بیانگر قدرت نظامی اشکانیان باشد. همچنین همراهی واژه خود مختار در نخستین سکه-های اشکانی با این تصویر پیام اعلام استقلال و خودمختاری اشکانیان و تقابل با سلوکیان را انعکاس می‌دهد از اینرو نقش کماندار نشسته بر تخت، یکی از مهمترین نقوش سکه‌های این دوران به شمار می‌آید. تصویر اشک با لباس خاص اشکانیان و به ویژه کلاه آنان (باشلق) که تا پایان دوره اشکانی بر پشت بیشتر سکه‌ها به چشم می‌خورد، تاکید اشکانیان بر پیشینه قوی و پابندی بر سنن بومی را نشان می‌دهد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد در ابتدا نقش مایه‌های بومی و گسترده با نوشته‌های کوتاه یونانی در کنار القاب آرامی بر روی سکه‌های اشکانی دیده می‌شود. با افزایش قلمرو و پیچیدگی‌های سیاسی، کتیبه‌ها طولانی‌تر و قدری پیچیده‌تر و دارای پیام‌های فراگیرتری می‌شوند. در نیمه دوم پادشاهی نوشته‌های اشکانی بر روی سکه‌های اشکانی پدیدار می‌شود که به طور مشخص بلاش یکم آغازگر این حرکت نوین به شمار می‌آید، این امر می‌تواند بیانگر پیام‌های گوناگون فرهنگی و سیاسی باشد. به عنوان مثال بیان

عنوان "شاه شاهان" بر روی سکه‌های این دوره حاکی از توجه اشکانیان به سنت‌های بومی و ایرانی می‌باشد، چرا که استفاده از لقب "شاهنشاه" در زمان هخامنشیان نیز رواج داشته است.

در موزه رشت شاهد ۲۴ عدد سکه‌های منتسب به دوران اشکانی هستیم که مربوط به ۸ پادشاه می‌باشد. در این پژوهش سکه‌ها بر اساس توالی تاریخی پادشاهان مطالعه و معرفی شدند. اسامی پادشاهان به ترتیب شامل: گودرز اول، اُرد دوم، فرهاد چهارم، اردوان سوم، بلاش یکم، وردان دوم و بلاش یکم و خسرو دوم است.

لازم به ذکر است از برخی از پادشاهان مذکور بیش از یک یا چند سکه در موزه رشت وجود دارد که برخی از آنها تکراری و برخی دیگر، مربوط به ضربخانه‌ها یا گونه‌های متفاوت از یک پادشاه هستند.

بیشترین تعداد سکه در این موزه مربوط به بلاش سوم می‌باشد، در حالیکه از گودرز یکم تنها یک سکه در این موزه به چشم می‌خورد. باید به این موضوع اشاره شود که فراوانی سکه‌های منتسب به پادشاه خاص به چند عوامل بستگی دارد که از بین آنها می‌توان به طولانی بودن حکومت پادشاه، شرایط مطلوب اقتصادی زمان وی و شرایط جنگی و نظامی آن زمان اشاره نمود. اما درباره ضربخانه‌های سکه‌های اشکانی رشت همان گونه که در جدول سکه‌ها مشاهده می‌شود به جز یک مورد سکه مربوط به اُرد دوم به شماره اموال ۱۰۹۹۸ که مربوط به ضربخانه مهرداد کرت می‌باشد، سایر سکه‌ها ضرب اکباتان هستند. اکباتان(همدان) ضربخانه سلطنتی آن زمان به شمار می‌رفت. به طور کلی ضرب سکه‌های درهم تا پایان دوره اشکانی در این ضربخانه انجام می‌گرفت. بنابراین فراوانی سکه‌های این ضربخانه به دلیل اهمیت و نقش ویژه

یکجانشین در امپراتوری اشکانی و اسناد و منابع آن، برگردان هوشنگ صادقی و دیگران، تهران: نشر فرزاد روز.

۳- تفضلی، احمد، (۱۳۷۵)، تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام. به کوشش ژاله آموزگار، تهران: نشر سخن.

۴- جعفری دهقی، محمود، (۱۳۹۱)، نقش سکه شناسی در بازشناسی تاریخ و فرهنگ ایران، کتاب ماه و تاریخ و جغرافیا، شماره ۵۸، صص ۲۵-۲۰.

۵- خادمی ندوشن، فرهنگ، (۱۳۸۵)، بررسی سیستم اقتصادی پارتیان با استفاده از روش تجزیه طیف سنجی، یک مطالعه موردی، مجله "پژوهش‌های تاریخی"، صص ۶۸-۵۸.

۶- سرفراز، علی‌اکبر و فریدون آوزمانی، (۱۳۸۵)، سکه‌های ایران از آغاز تا زنده، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).

۷- سلوود، دیوید، (۱۳۸۷)، دولت‌های کوچک جنوب ایران، تاریخ ایران کمبریج از سلوکیه تا فروپاشی دولت ساسانیان، گردآورنده احسان یارشاطر ترجمه حسن انوشه، ج ۳، ب ۱، تهران: نشر امیرکبیر.

۸- شکوری فر، ملیحه و سیروس نصرالله‌زاده، (۱۳۹۵)، پیگیری سنت‌های ایرانی در سکه‌های اشکانی. نشریه "جستارهای تاریخی"، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۷، شماره ۱، صص ۲۱-۴۶.

۹- غلامی، کیارش، (۱۳۹۲)، سکه‌های اشکانی، تهران: نشر پازینه.

آن در زمان اشکانیان می‌باشد و در حالی که سکه‌های چهاردرهمی همانگونه که پیش از این گفته شد منحصرأ در ضربخانه سلوکیه ضرب می‌شدند.

از ۲۴ عدد سکه‌های منسوب به اشکانیان در موزه رشت، دو سکه جعلی است که یک سکه منتسب به فرهاد چهارم با شماره اموال ۹۶۱۳ بوده و سکه بعدی مربوط به بلاش سوم با شماره اموال ۱۰۴۵۹ می‌باشد. در میان سکه‌های اشکانی رشت، سکه ای از گودرز یکم به چشم می‌خورد که در منطقه آق اولر در گیلان کشف شده است. رواج درهم فوق در گیلان نشان می‌دهد علی‌رغم اینکه منطقه گیلان تا حدود زیادی از راس حوادث سیاسی حکومت مرکزی دور بوده اما در چرخه اقتصادی کشور ایران اشکانی قرار داشته است. به طور کلی تجارت و سیستم‌های پولی در دوران گذشته نه تنها برای تبادل کالاهای مادی بهبود بلکه برای ابزاری برای انتقال فرهنگ بودند، همچنین با وجود تعداد زیادی ضربخانه در سرزمین تحت قلمرو اشکانیان و انواع واحدهای پولی، نقره، برنز و مس آن‌ها توانستند پیام‌های خود را در قالب عناوین و عناصر تصویری متعدد به گروه‌های مختلف قومی و اجتماعی برسانند.

در نهایت مطالعه و بررسی این سکه‌ها می‌تواند گامی در جهت تکمیل داده‌های سکه شناسی این دوران به شمار آید.

منابع

- ۱- افتخاری، یوسف، (۱۳۹۶)، گونه شناسی سکه‌های اشکانی، بیرجند: نشر قهستان.
- ۲- اولبریخت، مارک، (۱۳۹۲)، فرهنگ مناطق استپی و روابط میان جمعیت کوچک و

Cambridge University Press, pp. 21- 99, ISBN.

3- Curtis, V. S., 2007, Religions Iconography on Ancient Iranian Coins, in J. Cribb, G. Herrman (eds), After Alexander. Central Asia before Islam Proceedings of British Academy, 133, Oxford.

4- De Morgan, J., 1923, Numismatique de la Pers antique : dynastie Sassanide, Paris.

5- Göbl, R., 1971, Sasanian Numismatik, Braunschweig.

6- Olbrycht, M. J., 1997, Parthian King's Tiara : Numismatic Evidence and some Aspects of Arsacid Political Ideology, Notat Numismaticae, Vol. 2.

7- Olbrycht, M. J., 2011, The Titulature of the First Arsacids and Its Religious Connotations, [Tytulatura pierwszych Arsakidów i jej polityczno-religijne konotacje] Published in L. Mrozewicz/K. Balbuza (eds). The World of Antiquity, its publish Researchers and the Cult of the ruler, [Pod redakcja Leszka Mrozewicza i Katarzyny Balbuzy, Poznan].

8- Sellwood, D., 1980, An Introduction to the Coinage of Parthia, London, Pardy & son.

9- Sellwood, D., 1976, The drachms of the parthian 'Dark Age, JRAS 108

10- Sinisi, F., 2011, The Coinage of the Parthians, in "The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage".

۱۰- کالج، مالکوم، (۱۳۸۰)، اشکانیان، ترجمه مسعود رجب نیا، تهران: انتشارات علمی فرهنگی

۱۱- گوبل، رابرت، (۱۳۹۱)، سکه‌زنی در تاریخ اقتصاد دولت ساسانی، برگردان هوشنگ صادقی، نشر علمی و فرهنگی، تهران.

۱۲- ملکزاده بیانی، ملکه، (۱۳۸۱)، تاریخ سکه از قدیمی ترین ازمه تا دوره ساسانیان، ج ۲، «سکه های پارتی»، تهران: نشر دانشگاه تهران.

۱۳- نصرالله‌زاده، سیروس و اشکان گرشاسبی، (۱۳۹۵)، القاب و عناوین پادشاهان اشکانی بر روی سکه‌ها، دو فصلنامه علمی پژوهشی "تاریخ‌نگری و تاریخ‌نگاری" دانشگاه الزهراء، دوره جدید، شماره ۱۸، صص ۱۳۸-۱۶۰.

۱۴- ولسکی، یوزف، (۱۳۸۴)، شاهنشاهی اشکانی، ترجمه مرتضی ثاقب فر، تهران: نشر ققنوس.

۱۵- ویسهوفر، یوزف، (۱۳۸۸)، تاریخ پارس از اسکندر مقدونی تا مهرداد اشکانی، ترجمه هوشنگ صادقی، تهران: نشر و پژوهش فرزاد روز.

1- Assar, G. R. F., 2006, A Revised Parthian Chronology of the period 91-55 BC, Partica, Vol 8.

2- Bivar, A. D. H., 1983, The History of Iran under the Arsacids, in Yarshater, Ehsan, Cambridge History of Iran. 3.1. London and New York:

جدول سکه‌های اشکانی موزه رشت (نگارنده، ۱۳۹۷)

ردیف	شماره اموال	تاریخ	ارزش	وزن	قطر	محل ضرب	محل کشف
	۷۰۹۵	گودرز یکم	درهم	۴ گرم	۱,۵ سانتیمتر	اکباتان	آق اولر
۲	۱۰۹۹۸	ارد دوم	درهم	۳,۱ گرم	۲ سانتیمتر	مهرداد کرت	توقیفی
۳	۱۰۹۸۹	ارد دوم	درهم	۳,۱ گرم	۱,۹ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۴	۱۰۹۸۸	ارد دوم	درهم	۳ گرم	فاقد قطر	اکباتان	توقیفی
۵	۱۰۹۹۷	فرهاد چهارم	درهم	۴۸,۸ گرم	۱,۹ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۶	۹۶۱۳	فرهاد چهارم (جعلی)	-	۱۳,۶ گرم	۲,۷ سانتیمتر	جعلی	توقیفی
۷	۱۰۹۹۲	فرهاد چهارم	درهم	۳,۲ گرم	۱۸ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۸	۱۱۰۰۰	فرهاد چهارم	درهم سیم و مس	فاقد وزن	فاقد قطر	اکباتان	توقیفی
۹	۱۰۹۹۳	اردوان سوم	درهم	۳۸ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۰	۱۰۹۹۴	اردوان سوم	درهم	۳ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۱	۱۰۹۸۴	اردوان سوم	درهم	۳۸,۵ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۲	۱۰۹۸۷	بلاش یکم	درهم	۲۸ گرم	۱۸ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۳	۱۰۹۸۶	بلاش یکم	درهم	۳,۱ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۴	۱۰۵۱۵	وردان دوم	درهم	۳,۴ گرم	۲,۱ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۵	۱۰۹۸۵	بلاش سوم	درهم	۳,۶ گرم	۱,۹ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۶	۱۰۹۹۶	بلاش سوم	درهم	۲۸ گرم	۲,۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۷	۶۴۰۵	بلاش سوم	درهم	۴,۵ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۸	۱۰۹۹۰	بلاش سوم	درهم	۲۸,۹ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۱۹	۱۰۹۹۱	بلاش سوم	درهم	۳ گرم	۲ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۲۰	۵۶۲۳	بلاش سوم	درهم	۳,۳۳ گرم	۱,۷ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۲۱	۱۰۹۹۹	بلاش سوم	درهم	۳,۱ گرم	۱,۹ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۲۲	۲۷۹۸	بلاش سوم	درهم	۱۴ گرم	۲,۵ سانتیمتر	اکباتان	توقیفی
۲۳	۱۰۴۵۹	بلاش سوم (جعلی)	-	-	-	-	توقیفی
۲۴	۱۰۹۹۵	خسرو دوم	درهم	۲,۹	۱,۹	اکباتان	توقیفی

بررسی و مطالعه نقوش و کتیبه‌های سکه‌های اشکانی....

شماره اموال: ۷۰۹۵ گودرز یکم (۹۸-۸۷ پ. م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶،	۱
ضرابخانه اکباتان		گونه ۴۵	
محل کشف		Sellwood, 1980, type 31	
آق اولرگیلان		وزن 4 G	
		قطر 1.5Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۸ اُرد دوم (۵۷-۳۸ پ. م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶،	۲
ضرابخانه مهردادکرت		گونه ۶۷	
محل کشف توقیفی		Sellwood, 1980, type 47	
		وزن 3.1G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۸۹ اُرد دوم (۵۷-۳۸ پ. م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶،	۳
ضرابخانه اکباتان		گونه ۶۸	
محل کشف توقیفی		Sellwood, 1980, type 47	
		وزن 3 G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۸۸ اُرد دوم (۵۷-۳۸ پ. م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶،	۴
ضرابخانه اکباتان		گونه ۶۴	
محل کشف توقیفی		Sellwood, 1980, type 43	
		وزن 3G	
		قطر 3	

شماره اموال: ۱۰۹۹۷ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۷۱	۵
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 48	
محل کشف توقیفی		وزن 3G	
		قطر 1.9 Cm	

شماره اموال: ۹۶۱۳ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.)

چهاردرهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۷۴	۶
ضرابخانه سلوکیه دجله		Sellwood, 1980, type 55	
جعلی		وزن 13.6 G	
		قطر 2.7Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۲ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۷۴	۷
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 52	
محل کشف توقیفی		وزن 3.2 G	
		قطر 18Cm	

شماره اموال: ۱۱۰۰۰ فرهاد چهارم (۳۸ - ۲ پ. م.)

درهم سیم-مس		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۷۴	۸
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 52	
محل کشف توقیفی		فاقد وزن	
		فاقد قطر	

بررسی و مطالعه نقوش و کتیبه‌های سکه‌های اشکانی....

شماره اموال: ۱۰۹۹۳ اردوان سوم (۱۲-۳۹ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۸۵	۹
		Sellwood, 1980, type 63	
محل کشف توقیفی		وزن 38G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۴ اردوان سوم (۱۲-۳۹ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۸۵	۱۰
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 63	
محل کشف توقیفی		وزن 3G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۸۴ اردوان سوم (۱۲-۳۹ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۸۵	۱۱
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 63	
محل کشف توقیفی		وزن 385 G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۸۷ بلاش یکم (۵۱-۷۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۹۲	۱۲
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 70	
محل کشف توقیفی		وزن 28G	
		قطر 18Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۸۶. بلاش یکم (۵۱-۷۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۹۲	۱۳
		Sellwood, 1980, type 70	
محل کشف توقیفی		وزن 3.1G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۵۱۵. وردان دوم (۵۵-۵۸ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۹۵	۱۴
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 69	
محل کشف توقیفی		وزن 3.4 G	
		قطر 2.1Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۸۵. بلاش سوم (۱۰۶-۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۱۵
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 3.6 G	
		قطر 1.9Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۶. بلاش سوم (۱۰۶-۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۱۶
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 28 G	
		قطر 2.2	

بررسی و مطالعه نقوش و کتیبه‌های سکه‌های اشکانی....

شماره اموال: ۶۴۰۵ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۱۷
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 4.5G	
		قطر 2Cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۰ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۱۸
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 3 G	
		قطر 2cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۱ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۱۹
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 2.8 G	
		قطر 2cm	

شماره اموال: ۵۶۲۳ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۲۰
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 3.33G	
		قطر 1.7cm	

شماره اموال: ۱۰۹۹۹ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۲۱
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 3.1 G	
		قطر 1.9 cm	

شماره اموال: ۲۷۹۸ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

چهار درهمی نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۲۲
ضرابخانه سلوکیه دجله		Sellwood, 1980, type 78	
محل کشف توقیفی		وزن 14 G	
		قطر 2.5 cm	

شماره اموال: ۱۰۴۵۹ بلاش سوم (۱۰۶ - ۱۴۷ م.)

طلا		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۰۷	۲۳
ضرابخانه اکباتان		Sellwood, 1980, type 78	
جعلی		فاقد وزن	
		قطر فاقد	

شماره اموال: ۱۰۹۹۵ خسرو دوم (۱۹۰ - ۲۰۸ م.)

درهم نقره		افتخاری، ۱۳۹۶، گونه ۱۱۶	۲۴
		Sellwood, 1980, type 85	
محل کشف توقیفی		وزن 2.9G	
		قطر 1.9 cm	